

1. Inleiding

Precies twee en een half jaar na de aanslagen in de Verenigde Staten is nu ook Madrid het slachtoffer geworden van zeer gewelddadige en bloedige aanslagen. Aan het leven van meer dan 200 mensen is onnodig een einde gekomen, 1400 mensen zijn gewond en voor het leven getekend. Het kabinet veroordeelt deze aanslagen in de scherpste bewoordingen. Voor dit soort daden bestaat geen enkele rechtvaardiging. Het kabinet spreekt zijn diepe medeleven uit met de slachtoffers en nabestaanden. De aanslag is een aanslag tegen de Westerse samenlevingen. Nederland is zo'n samenleving en daarom moet terdege rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat Nederland op enig moment doelwit kan worden van islamistische aanslagen. Deze dreiging is sinds de aanslagen in Madrid onverminderd hoog.

Het kabinet heeft sinds 11 september 2001 met grote voortvarendheid gewerkt aan het beperken van de mogelijkheden van terroristische aanslagen in Nederland. De aanslagen in Madrid roepen echter de vraag op of aanvulling van het Nederlandse beleid noodzakelijk is. Met deze brief wil het kabinet u informeren over het onderzoek naar en de achtergronden van deze aanslagen, de stand van zaken van de inmiddels getroffen maatregelen en u informeren over de noodzaak voor een besluit tot aanvullende maatregelen. Voor deze beslissing is ook een analyse van de werkwijze van de terroristen in Madrid van belang. Het lijkt erop dat terroristen zich niet meer alleen toeleggen op het ontwrichten van de economie en infrastructuur, maar ook op het maken van zoveel mogelijk slachtoffers.

Nederlands beleid in de bestrijding van terrorisme is voor een groot deel internationaal beleid; internationale samenwerking is daarbij een absolute voorwaarde. Afgelopen vrijdag kwam de Raad van ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken bijeen. In de Raad was de Nederlandse inzet gericht op meer aandacht voor operationele samenwerking, verbetering van gegevensuitwisseling, en nadruk op de implementatie en uitvoering van de reeds bestaande maatregelen.

De opzet van deze brief is als volgt. Allereerst wordt u geïnformeerd over de resultaten van de besprekingen in de JBZ-raad van vorige week. Vervolgens beschrijft het kabinet in paragraaf 3 de ontwikkeling van het terrorisme in de selectie van doelwitten. In de vierde paragraaf wordt een overzicht gepresenteerd van de maatregelen die tot dusver zijn genomen. In paragraaf vijf wordt een aantal nieuwe actiepunten beschreven.

2. Internationale inspanningen (uiteraard aan te passen na de JBZ raad van 19 maart)

Sinds 11 september 2001 is internationaal veel tot stand gebracht door de Verenigde Naties en de Europese Unie. Denkt u aan de VN Veiligheidsraad resolutie 1373 en het EU actieplan terrorismebestrijding. Ook de NAVO, de OVSE en de Raad van Europa zijn actief op het terrein van terrorismebestrijding.

De terroristische aanslagen in Madrid vragen om een politiek antwoord op Europees niveau. Het Ierse Voorzitterschap heeft daarom voorzien dat de Europese Raad op 25 en 26 maart een nieuw actieplan vaststelt, dat is voorbereid door de JBZ-Raad en de RAZEB. Het is het vervolg op de maatregelen die na de aanslagen van 11 september 2001 zijn genomen. Met het nieuwe pakket aan maatregelen moet een impuls worden gegeven aan de uitvoering van de lopende maatregelen, wordt op sommige punten het beleid geïntensiveerd en het bevat tenslotte enkele nieuwe maatregelen.

In de JBZ Raad heeft Nederland ingestemd met het initiatief om te komen tot een Europese veiligheidscoördinator, onder te brengen bij het Raadssecretariaat. Tevens heeft Nederland aangedrongen op maatregelen om de samenwerking op operationeel niveau te versterken. Het is zaak om de bestaande structuren zoals Europol,

Eurojust en de Task Force European Police Chiefs zo optimaal mogelijk te gebruiken. Daarnaast is verbetering in de samenwerking tussen inlichtingen en veiligheidsdiensten en tussen politiediensten van het grootste belang. Het kabinet kiest niet voor een Europese inlichtingendienst. Het accent moet liggen op verbetering in de samenwerking. Daarnaast constateert het kabinet dat er Europese initiatieven zijn die wij in Nederland reeds in gang hebben gezet, zoals op het gebied van de rekrutering voor de jihad en integratie.

3. De aanslagen in Madrid en de consequenties voor Nederland

Nadat aanvankelijk is uitgegaan van betrokkenheid van de ETA bij de aanslagen in Madrid, wordt thans een islamistisch terroristisch daderschap door zowel de Spaanse politie- en inlichtingen- en veiligheidsdiensten als de samenwerkende Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten zeer waarschijnlijk geacht. Een eenduidig en helder beeld van de achtergronden van de aanslagen bestaat echter nog niet. Opgemerkt zij dat de aanslagen in Madrid van meet af aan zowel vanuit ETA-optiek, als vanuit islamistisch-terroristische optiek a-typische kenmerken vertoonden.

Tot voor kort werd Spanje gezien als land waar vooral faciliterende en rekruteringsactiviteiten werden ontplooid. Nu blijkt dat een land dat dienst doet als faciliteringsgebied voor islamistisch terrorisme niet gevrijwaard is van aanslagen uit die hoek. Dit geldt dus ook voor Nederland. Ook op andere punten verkeert Nederland vanuit islamistische optiek in een vergelijkbare positie met Spanje. Hierbij valt te denken aan: de aanwezigheid van troepen in Irak, het zijn van een expliciete bondgenoot van de VS en de aanwezigheid van een omvangrijke Noord-Afrikaanse moslimpopulatie. Concrete informatie voor een dreiging van aanslagen in Nederland is evenwel niet voorhanden.

Gelet op de aard van de terroristische netwerken en hun internationale karakter is het overigens niet uit te sluiten dat in het onderzoek naar de aanslagen in Madrid op enig moment ook een of meer connecties met Nederland zullen worden vastgesteld. Van enige vorm van directe bemoeienis vanuit Nederland met de voorbereidingen voor de aanslag is echter tot op heden niet gebleken.

Verschuiving naar catastrofaal terrorisme (soft targets)

Terrorisme was tot enkele jaren geleden vooral gericht op het verwezenlijken van een bepaald idee. Slachtoffers onder de gewone burgers werden veelal beschouwd als een ongelukkige bijkomstigheid. Naast deze vorm van terrorisme, is een andere vorm ontstaan, het catastrofaal terrorisme. De drijfveer is niet zozeer een idee, maar een religieus dogma. Het doel is het vernietigen van de (westerse) vijand door zoveel mogelijk – willekeurige – burgerslachtoffers te maken en maatschappelijke ontwrichting teweeg te brengen. Hierbij valt te denken aan (zelfmoord) aanslagen op drukke locaties (denk aan de discotheek op Bali in 2002 en het openbaar vervoer, zoals op 11 maart jl. in Madrid). Soft targets zijn in principe door hun aard minder goed verdedigbaar tegen aanslagen. Locaties waar grote aantallen mensen zich gelijktijdig bevinden, zoals stadions, scholen, winkelcentra, toeristenoorden zoals grote hotels, vliegvelden, trein- en metroverbindingen worden daarom door islamisten als aantrekkelijke doelwitten gezien. In beveiligingstechnische zin is bescherming van soft-targets tegen aanslagen een van de moeilijkst uit te voeren opdrachten. Hiertoe is vanzelfsprekend een verhoging van het risicobewustzijn en de oplettendheid bij alle overheidsdiensten, maar ook bij de Nederlandse bevolking noodzakelijk.

Door deze verschuiving in het terrorisme is ook een verschuiving nodig in de voorbereiding van de overheid (en het bedrijfsleven) op mogelijke terroristische aanslagen. In paragraaf 5 zal ik aangeven tot welke actiepunten dat aanleiding geeft.

4. De stand van zaken met betrekking tot de voorbereiding in Nederland

Naar aanleiding van de aanslagen in de Verenigde Staten zijn in het Actieplan Terrorismebestrijding en Veiligheid van 5 oktober 2001 en in de nota "Terrorisme en de bescherming van de samenleving" van 24 juni 2003 een groot aantal actiepunten voor verschillende departementen en overheidsdiensten benoemd. Voor deze maatregelen is structureel 90 miljoen euro beschikbaar gesteld.

De actiepunten zijn onder te verdelen in negen thema's:

1. Coördinatie en bewaking van samenhang van de maatregelen op het terrein van terrorismebestrijding;
2. Contraterrorisme (inlichtingen- en veiligheidsdiensten);
3. Crisisbeheersing (onder meer bewaking en beveiliging, bescherming vitale infrastructuur en de reactie op aanslagen en/of rampen);
4. Informatiehuishouding en -uitwisseling;
5. Bestrijding van financiering van terrorisme;
6. Het aanpakken van voedingsbodems terrorisme (radicaliseringstendenzen);
7. Vreemdelingenbeleid (visa en grenscontroles);
8. Wetgeving;
9. Buitenlandse politiek (internationale samenwerking);

De meeste actiepunten zijn afgerond dan wel structureel belegd. De meest in het oog springende maatregelen worden hieronder beschreven.

Er is fors geïnvesteerd in de capaciteit van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Deze diensten zijn van het grootste belang in het voorkomen van terroristische aanslagen. Zonder in te gaan op de operationele aspecten van dit werk, is het de taak van de I&V diensten om een goede informatiepositie op te bouwen op het gebied van groeperingen die een gevaar vormen voor de staatsveiligheid. Enerzijds is het delen van informatie met opsporingsinstanties van het grootste belang voor het adequaat in beeld krijgen en houden van mogelijke terroristen in het kader van preventie. Anderzijds delen de diensten informatie met opsporingsdiensten ten behoeve van de opsporing en vervolging. Uitbreiding van de capaciteit was voor het uitvoeren van deze taken noodzakelijk.

Aangezien aanslagen niet kunnen worden uitgesloten moet de Nederlandse samenleving zodanig zijn ingericht dat effectief kan worden gereageerd op het moment dat een terroristische aanslag zich voordoet. De gevolgen van een terroristische aanslag vergen een aanpak die niet wezenlijk afwijkt van de aanpak van bijvoorbeeld grote rampen of uitbraken van infectieziekten. Mede vanwege de verschuiving in doelsoorten is intensivering van het crisisbeheersingsbeleid echter geboden. Gevolgen van terrorisme is één van de vormen van crisis; bestrijding van die gevolgen is dan ook het meest effectief als het is ingebed in de structuur en organisatie van crisismanagement. Met het oog op een adequate voorbereiding zal de mate waarin en de intensiteit waarmee in Nederland grootschalige crisissituaties worden geoefend, worden geïntensiveerd.

Het nieuwe stelsel van bewaken en beveiligen is erop gericht die personen en objecten te beveiligen respectievelijk te bewaken die doelwit kunnen zijn van een aanslag. Daartoe worden voortdurend dreigingsinschattingen gemaakt.

Voorts moet hier ook worden stilgestaan bij een veelheid aan wetgeving die de afgelopen tijd is aangenomen, op het punt staat aangenomen te worden of nog in voorbereiding is. Allereerst dient hier het wetsvoorstel terroristische misdrijven worden genoemd. In dit wetsvoorstel worden misdrijven die worden gepleegd met een terroris-

tisch oogmerk met een zwaardere straf bedreigd. In hetzelfde wetsvoorstel is ook de rekrutering voor de jihad en samenspanning strafbaar gesteld. Dit wetsvoorstel ligt inmiddels voor behandeling bij de Eerste Kamer.

Binnenkort volgt de wetgeving die het mogelijk maakt terroristische rechtspersonen te verbieden. Deze wijziging van het burgerlijke wetboek is thans in consultatie en zal binnenkort aan de Raad van State worden aangeboden. Met deze wet wordt het mogelijk organisaties die op de lijsten van terroristische organisatie van de Europese Unie voorkomen, zonder meer te verbieden.

Tevens wordt er gewerkt aan een wetsvoorstel over het gebruik van AIVD informatie in het strafproces. In dat wetsvoorstel zal rekening worden gehouden met de belangen van de verdediging enerzijds en staatsveiligheid anderzijds. De taakuitoefening van de AIVD kan immers ernstig in het gedrang komen bij ongecontroleerde openbaarmaking van gegevens.

Sanctiewet: PM

Financiering terrorisme PM

PM tekst 'huidig beleid past bij dreiging'

5. Maatregelen

Direct na het bekend worden van de aanslag in Madrid is er extra toezicht ingesteld op Spaanse diplomatieke vestigingen in Nederland. Deze maatregel was rechtstreeks ingegeven door de signalen vanuit Spanje dat de ETA verantwoordelijk voor deze aanslag zou zijn. Het kabinet heeft vervoersmaatschappijen en de beheerders van vervoersinfrastructuren laten alerteren.

Naar aanleiding van de recente aanslagen in Madrid hebben de politie en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten onmiddellijk contact gelegd met hun Spaanse en andere buitenlandse collega's. Er wordt voortdurend geanalyseerd of en in hoeverre de aanslagen in Madrid consequenties hebben voor de situatie in Nederland en voor Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland. Deze analyses zijn gericht op de contra-terroristische inzet van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, de opsporing van strafbare feiten, openbare orde-aspecten en bewaking en beveiliging. Bestuur, Openbaar Ministerie, politie en beveiligingsambtenaren zijn hierover geïnformeerd en zijn alert. Indien zich een bepaalde dreiging voordoet, dan zal onmiddellijk tot het treffen van maatregelen worden overgegaan.

Waar het in het bijzonder ook op aankomt, is de nauwgezette en aandachtige opvolging van de resultaten van het inlichtingen- en opsporingswerk. Als eenmaal een groep of een persoon is aangemerkt als terroristisch risico dan zal zolang als dit risico aanwezig wordt geacht deze groep of persoon "in het oog" moeten worden gehouden. Daarvoor zal een innige uitwisseling en samenwerking tussen inlichtingen- en opsporingsdiensten nodig zijn. Mochten de daarvoor benodigde menskracht en middelen onvoldoende zijn, het gaat immers om een groep die naar inschatting van de AIVD tussen de 100 en de 200 personen groot is, dan zal gezorgd moeten worden voor aanvulling, hetzij uit de bestaande capaciteit, hetzij door uitbreiding.

Met de verschuiving naar 'soft targets' kan niet langer worden volstaan met alleen het belang van de vitale infrastructuur, maar dienen de mogelijke 'soft targets' en de daarvoor te treffen maatregelen in kaart te worden gebracht. Op zeer korte termijn zal door deskundigen een nadere indentificatie van soft targets, de eventuele categorisering daarvan, alsmede de mogelijk te nemen maatregelen worden gemaakt. Er komt een algemeen landelijk geldend alerteringssysteem. Afhankelijk van de ernst van de dreiging weten zowel overheidsinstanties, burgers, als bedrijfssectoren welke staat van alertheid geboden is. Het Nederlandse alerteringssysteem zal aansluiten bij soortgelijke systemen zoals gebruikt door de NAVO, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Daardoor is een

direct internationaal vergelijk van getroffen waakzaamheidsmaatregelen te maken.

In het verlengde hiervan zal de overheid de burgers moeten bewust maken van de dreiging. Het publiek zal worden aangespoord opvallende zaken door te geven aan de politie.

Op het gebied van de wetgeving zal worden nagegaan of op in een aantal wetten aanpassing nodig is. Het is bijvoorbeeld de vraag of voldoende opsporingsbevoegdheden en dwangmiddelen voor handen zijn om in de opsporingsonderzoeken naar terroristische misdrijven in te zetten. Ook zal worden onderzocht of op het punt van termijnen, zowel in het kader van inverzekeringstelling, als bij het bewaren van gegevens, zoals die van telecommunicatie, aanpassingen nodig zijn. Voorts zal het kabinet zich op korte termijn bezinnen op een aantal elementen opgenomen in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 die blijkens de praktijkervaringen van de AIVD in de afgelopen twee jaren als nodeloos belemmerend moeten worden getypeerd, zoals het slechts op vrijwillige basis en dus niet rechtstreeks toegang hebben tot cruciale gegevens bij derden/gegevenshouders; gedacht wordt aan een generieke medewerkingsplicht.

6. Tot slot

Hierboven is beschreven welke maatregelen het kabinet neemt om de bedreiging van terreur in Nederland tegen te gaan. De Nederlandse regering is zich bewust van de dreiging waaraan de Nederlandse troepen in Irak en Afghanistan en de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland blootstaan. Deze dreiging heeft de aandacht van de regering en wordt voortdurend beoordeeld in samenwerking met de desbetreffende buitenlandse overheden en hun inlichtingen- en opsporingsdiensten.